

Pražská operace Sovětské armády v květnu 1945

Kapitán František
Nesvadba

Počátkem května slaví náš lid každoročně své osvobození Sovětskou armádou. Den 9. května, kdy sovětská vojska ukončila v Praze vítězně Velkou vlasteneckou válku, znamená pro náš lid také konec jeho ujařmení fašistickými okupanty a vítězné dovršení národně osvobozeneckého boje. V květnové dny si znovu uvědomujeme, že bez pomoci Sovětského svazu a jeho armády nebyla by obnovena naše státní samostatnost a náš lid by byl vydán nadále kapitalistickému vykořisťování a hlubokému národnému útisku. S pocitem nesmírné vděčnosti vzpomínáme na sovětské vojáky, kteří před patnácti lety položili své životy, aby zbavili náš lid trpkého osudu nacistické poroby.

Předpoklady pro osvobození Československa Sovětskou armádou vznikaly postupně v průběhu Velké vlastenecké války. Vítězství sovětských vojsk u Stalingradu, Kurska, na Bílé Rusi a na Ukrajině vytvořila podmínky pro přenesení války na území nepřítelů a pro osvobození národů východní a jihovýchodní Evropy. Od poloviny roku 1944 nemohlo být již pochyb, že další postup sovětských vojsk na západ povede též k osvobození celého Československa. Rovněž boj československých vojenských jednotek v SSSR po boku Sovětské armády a národně osvobozenecký boj našich národů na domácí frontě k tomu spolupůsobili.

Přímé osvořování československého státního území zahájila Sovětská armáda, a po jejím boku i jednotky 1. československého armádního sboru v SSSR, již na podzim roku 1944 karpatodukelskou operací. K osvobození Československa vázala se pak v různé míře též většina operací Sovětské armády, které byly provedeny v říjnu 1944 až květnu 1945 na území sousedních států Polska, Německa, Maďarska a Rakouska.

Gigantický ozbrojený zápas Sovětského svazu s fašistickým Německem vyvrcholil na jaře roku 1945 berlínskou a pražskou operací. První rozhodla o definitivní porážce hlavních sil nacistické armády, druhá znamenala likvidaci posledního bojeschopného uskupení německých vojsk, která měla využít území Československa k prodloužení války a ohrožení rodícího se míru.

Pražská operace byla provedena ve specifických podmínkách závěrečného období druhé světové války. Vojenskopolitická situace tohoto období byla charakteristická především nebývalým vzrůstem vojenské síly a mezinárodní autority Sovětského svazu a naprostým politickým i vojenským zroucením fašistického Německa. Do popředí vystupovalo též rychlé pronikání západních spojeneckých vojsk do nitra Německa, jež bylo provázáno machinacemi reakčních kruhů v imperialistických státech na uzavření separátního míru namířeného proti Sovětskému svazu. Separátní mír byl především cílem německých militaristů, kteří se snažili co nejdéle udržet východní frontu proti Sovětské armádě a přeměnit ji

v jednotnou protisovětskou frontu imperialistických států.

Za této situace bylo naléhavě nutné, aby pro zničení hlavních sil Německa na berlínském směru přešla Sovětská armáda neprodleně též k likvidaci posledního nepřátelského uskupení v českých zemích. Toto nepřátelské uskupení představovalo v okamžiku naprostého zhroutení všech ostatních front jedinou vojenskou sílu, kterou mohla německá vláda využít k podpoře svých mezinárodně politických machinací při jednání o bezpodmínečnou kapitulaci na všech frontách. Proto se snažilo německé velení až do posledního dne využít svých vojsk v Československu k udržení nacistického „pořádku“, při čemž se opíralo o plány nastic-

kých předáků a představitelů domácí velkoburžoasie na vytvoření českomoravské republiky. K vyhlášení nové buržoasní republiky mělo dojít v okamžiku, jakmile se podaří K. H. Frankovi uzavřít dohodu se zástupci západních spojeneckých armád.

V souladu s těmito plány na uchování moci zfašisované velkoburžoasie v našich zemích, vyslal koncem dubna 1945 Frank dvě skupiny svých posluhů k sjednání dohody s americko-britským velením. První skupina, vedená protektorátním ministrem Hrubým, odešla do Neubirgu u Mnichova, druhá, vedená generálem Klecandou, snažila se navázat jednání ve Švýcarsku.

Politické intriky německé a české buržoasie neměly sice kladných výsledků, přesto však vytvářely určité nebezpečí narušení autority skutečné představitelky československého lidu, to je vlády Národní fronty, k jejímuž ustanovení došlo v dubnu v Kosičích.

Mezinárodně politický vývoj v posledních dnech druhé světové války a vývoj vojenské situace na frontách rozmety všechny uvedené plány na využití nacistických vojsk v Československu k prodloužení války. Německému vrchnímu velení nezbylo v této situaci nic jiného, než vynaložit veškeré úsilí na záchranu vojsk, jejich převedením do amerického zajetí. To byla podstata všech jednání německé vlády v prvních květnových dnech o tzv. české otázce, to byl i smysl zoufalého pokusu nacistických vojsk udržet co nejdéle svá postavení v českých zemích. Z toho důvodu vynaložili nacisté též veškeré úsilí na likvidaci ozbrojeného boje českého lidu ve svém zápolí, zejména pak na likvidaci pražského povstání.

Revoluční hnutí českého lidu proti fašismu nabývalo již od léta 1944 stále výraznějších forem. Bylo to patrné zvláště v oblastech, kam KSČ vyslala své organizátory a velitele partyzánských oddílů. Krajské vedoucí orgány KSČ, obnovené počátkem roku 1945, navázaly spojení se závody a vesnicemi, a zahájily usilovnou ilegální činnost v týlu nepřítelů. Napomáhaly Sovětské armádě při jejím postupu v Československu, podporovaly partyzánské hnutí a veselidlový ozbrojený boj proti okupantům. O rozsahu partyzánských akcí svědčí např. velký počet destrukcí na železnicích, jimiž byl ochromován přísun v bezprostředním zápolí fašistické fronty.

Vyvrcholením ozbrojeného zápasu českého lidu bylo květnové povstání, které se, se zvlášť velkou intenzitou, rozpoutalo v Praze. Hybnými silami povstání byly masy pracujících v čele s revoluční dělnickou třídou. KSČ

vyvinula v té době veliké úsilí, aby připravila masy k povstání. Z iniciativy komunistů bylo v Praze ve dnech 6.—7. května vybudováno asi 1600 barikád, které mimo to, že poskytl nezbytnou ochranu povstalcům, přispěly podstatně i k narušení německého plánu na udržení volného průchodu přes Prahu na západ. Revoluční bojovníci v Praze a na venkově přispěli významným způsobem k rozkladu německofašistické fronty v českých zemích a způsobili nepříteli několikadenní časové ztráty, jež v závěrečném období války nebylo možno nahradit. Konečný výsledek květnového povstání závisel však na rychlé pomoci zvenčí. V tom směru bylo rozhodující skutečností, že sovětské hlavní velení mohlo ukončit přípravu k pražské operaci před plánovaným termínem a odpovědět na výzvu pražských povstalců zahájením poslední mohutné operace druhé světové války na evropském válečném frontě.

* * *

V souvislosti s pomocí pražskému povstání zvenčí je třeba se zmínit o postoji americko-britského velení k Československu v této době. Spojenecký vrchní velitel generál Eisenhower zaslal 4. května 1945 sovětskému velení poselství o úmyslu Američanů postupovat do Československa až na čáru řek Vltavy a Labe. Náčelník generálního štábu Sovětské armády generál armády A. I. Antonov byl nucen ve své odpovědi poukázat na nepřipustnost takových překvapivých změn v předem dohodnutých plánech spojeneckých operací. Prohlásil, že sovětské velení vytvořilo již silné uskupení vojsk k osvobození Prahy a tím prakticky přistoupilo k provedení operace na pražském směru. Postup amerických vojsk za čáru Karlovy Vary, Plzeň, České Budějovice mohl by vést, podle názoru sovětské strany, k nežádoucím proměnám vojsk.

Nelze pochybovat o tom, že spojenecké velení nesledovalo úmysl pomoci revolučnímu hnutí československého lidu, v jehož čele stáli komunisté, ale že měl být spíše proveden jakýsi intervenční zásah, jehož cílem bylo posílit postavení československé buržoasie a vytvořit podmínky k zavlečení Československa do závislosti na západních kapitalistických státech. *Rozhodným postojem Sovětského svazu a rychlým postupem sovětských vojsk při provedení pražské operace byl učiněn konec těmto politickým kombinacím západních imperialistů i domácí velkoburžoasie. Naše republika byla tak ušetřena osudu rozdělené země a československému lidu se dostalo svobody z rukou jeho největšího přítele, Sovětského svazu.*

Provedením pražské operace pověřilo sovětské hlavní velení skupinu ukrajinských frontů, tj. 1. ukrajinský front pod velením maršála Sovětského svazu Koněva I. S., 2. ukrajinský front pod velením maršála Sovětského svazu Malinovského R. J. a 4. ukrajinský front pod velením generála armády Jeremenka A. I.

1. května 1945 vydalo sovětské velení směrnicí veliteli 1. ukrajinského frontu k přeskupení hlavních sil z prostoru Berlína do prostoru severně Drážďan, odkud měl být veden rozhodný úder na Prahu. Dne 2. května byla vydána směrnice veliteli 2. ukrajinského frontu, ve které se stanovilo: pokračovat částí sil v útoku na Olomouc, hlavní úderné uskupení vytvořit v prostoru Brna k vedení útoku na směr Jihlava, Praha. 4. ukrajinskému frontu bylo současně uloženo pokračovat v útoku s hlavním úderem na Olomouc a dále rozvíjet útok na Prahu.

Německofašistická vojska, která počátkem května pokračovala ještě v odporu, patřila ke skupině armád Střed (velitel generál polní maršál Schörner F.) a ke skupině armád Ostmark (velitel generálplukovník Rendulitsch L.). Proti středu a levému křídlu 1. ukrajinského frontu pokračovaly v obraně na severní straně Krušných hor a sudetského pásma svazky 4. tankové a 17. armády, v celkové hodnotě 26 divisí. Proti 4. ukrajinskému frontu vedla úporně obranné boje na severovýchodní Moravě vojska 1. tankové armády (25 divisí). Proti 2. ukrajinskému frontu v prostoru jižně Brna a na území Rakouska se bránily zbytky 8. německé armády a levého křídla 6. tankové armády SS (11 divisí). Celkem pokračovalo v obraně 62 nepřátelských divisí. Mimo to měl však nepřítel v českých zemích k dispozici zbytky osmi divisí, rozbitých v předcházejících bojích, dále 35 samostatných pluků a větší množství různých záložních útvarů. Nepřátelské divise byly doplněny ze zbytků rozbitých svazků, takže celá polovina německých divisí měla stavy kolem 6000 vojáků. V celkovém souhrnu mělo nepřátelské velení na území Saska, českých zemí a částečně v Rakousku k dispozici asi 900 000 vojáků, 9700 děl a minometů, přes 2200 tanků a samohybných děl, kolem 1000 letadel. Bylo to velmi silné uskupení, které bylo schopno pokračovat v odporu podle názoru náčelníka štábu skupiny armád střed von Natzmera, přibližně do 18. května 1945. Slabou stránkou nepřítele byl však vážný nedostatek munice a pohonných hmot, takže většina nepřátelských tanků mohla být využita jen jako nepojízdná palebná ohniska.

Hodnota nepřátelské obrany v prostoru pražské operace byla velmi různorodá. Nepřítel neměl sice souvislou frontu obrany, ale na nejdůležitějších směrech mohl využívat některých prvků předem připravené polní obrany. V pásmu útoku 1. ukrajinského frontu mohl využít v hloubce též československých stálých opevnění. Před středem a levým křídlem 1. ukrajinského frontu byla nepřátelská obrana připravena do taktické hloubky 18 km. Nejvíce obranných zařízení měl nepřítel v úseku Görlitz, Jelenia Góra, Wałbrzych. Severně Drážďan byla nepřátelská obrana připravena jen na nejdůležitějších směrech. Nejmenší hodnotu měla nepřátelská obrana západně řeky Labe.

Před 2. a 4. ukrajinským frontem měl nepřítel k dispozici jen ojedinělé prvky polní obrany, jejichž hustota byla největší v prostoru severovýchodně Olomouce. Ovšem ani za těchto podmínek nevzdala se německofašistická vojska naděje na udržení této části východní fronty a pokračovala v úporném odporu, využívající při tom výhod kopcovitého a zalesněného terénu.

Německofašistické velení v Čechách mělo také od dubna 1945 vypracováno plán na obranu města Prahy. Tento plán předvídal úpornou obranu a rozsáhlé ničení objektů zvláště ve východních částech Prahy. Mimořádný důraz byl kladen na zničení mostů. Pražská posádka měla být v případě potřeby posílena esesáckými útvary z Kolína, Benešova a Milovic. Uskutečnění fašistického plánu na obranu Prahy znamenalo by její naprosté

zničení. Úvahy německé vlády o prohlášení Prahy za otevřené město zůstaly v květnových dnech povstání jen prázdnou teorií. Zničení Prahy zabránil jedině rychlý postup sovětských vojsk.

Sovětská vojska před zahájením pražské operace obchvacovala nepřítele od severu, východu a jihu na frontě v délce 850 km. Jejich úkolem bylo uzavřít polokruh kolem nepřátelských vojsk také na západě. Byl to úkol velmi složitý, neboť vzdálenost mezi severním a jižním křídlem sovětské fronty dosahovala přes 300 km a bylo nutno uzavřít tuto mezeru v co nejkratší době, aby byl nepříteli znemožněn útek na západ do prostorů obsazených americkými vojsky.

Zámyslem sovětského hlavního velení pro pražskou operaci bylo vést mohutné údery proti obchváceným křídům nepřátelské skupiny armád Střed, rozvíjet údery na sbíhavých směrech na Prahu a odřezat nepříteli všechny ústupové cesty na západ. V dané situaci byl tento mohutný manévř na obklíčení nepřátelských sil velmi efektivní a sliboval zničení hlavních sil nepřítele mnohem dříve, než by tomu bylo pouze při čelním útoku na směr Olomouc, Praha.

Pro úspěch pražské operace byl rozhodující úder 1. ukrajinského frontu západně Labe, na směr Dráždany, Praha. Tento úder byl veden proti nejzranitelnějšímu místu nepřátelské obrany, na nejkratším směru a do týlu nepřátelského uskupení. Proto bylo těž 1. ukrajinskému frontu pro operaci dáno nejvíce sil a prostředků (60 % živé síly, 54 % děl a minometů, 80 % tanků a samohybných děl) a bylo stanoveno, že vojska hlavního úderného uskupení musí již šestý den operace, 12. května, ovládnout Prahu. Naproti tomu předpokládala směrnice hlavního velení pro 2. ukrajinský front, že vojska tohoto frontu dosáhnou řeky Vltavy a Prahy teprve po 14. květnu (začátek útoku byl pro oba fronty předvídán na den 7. května).

Pro provedení operace soustředilo sovětské hlavní velení na frontě od Wittenbergu až po Dunaj velké množství sil a prostředků. Celkem se pražské operace účastnilo 17 vševojskových armád, 3 tankové armády, 3 letecké armády, 5 tankových sborů, 2 mechanizované sbory, 3 jezdecké sbory. Pro operaci bylo soustředěno velké množství bojové techniky, mimo jiné 25 000 děl a minometů, 1800 tanků a samohybných děl a více než 4000 letadel. Tak bylo možno vytvořit velmi příznivý poměr sil. Sovětská vojska měla dvaapůlnásobnou převahu v dělostřelectvu, v letectvu čtyřnásobnou, v živé síle byl poměr vyrovnaný. V tancích měl nepřítel sice početní převahu, kterou však pro nedostatek pohonných hmot nemohl naprosto uplatnit. Naproti tomu sovětské tanky byly použity ve velkých svazcích a hromadně na směr hlavního úderu. Proto byly na sovětské straně všechny předpoklady, že bude v krátké době zničeno poslední velké uskupení nepřátelských vojsk. K tomu přispívalo podstatnou měrou i vysoké morálně politické uvědomění sovětských vojsk, připravených k veškerým obětem v boji za svobodu bratrského Československa.

Na základě směrnic hlavního velení přijali velitelé frontů smělá rozhodnutí k uskutečnění pražské operace.

Velitel 1. ukrajinského frontu se rozhodl vést hlavní úder z prostoru Riesa ve směr na Teplice, Praha, to je podél západního břehu řek Labe a Vltavy. Hlavní úderné uskupení bylo složeno ze tří vševojskových armád, dvou tankových armád, dvou samostatných tankových sborů a pěti dělostřeleckých divisí. V rozhodnutí velitele 1. ukrajinského frontu zvláště vyniká smělé použití obou tankových armád na směr hlavního úderu, jež

se měly po obejití Prahy od jihozápadu, západu i severovýchodu a východu šestého dne operace zmocnit Prahy.

Druhý úder měla vést vojska 1. ukrajinského frontu na směr Zittau, Mladá Boleslav, Praha, silami dvou vševojskových armád, jednoho mechanisovaného sboru a jedné dělostřelecké divise. Útok na tomto směru měl být zahájen třetí den po zahájení útoku hlavního úderního uskupení.

Třetí úder 1. ukrajinského frontu měla vést vojska 2. polské armády generála Świerzevského z prostoru Kamenz ve směru na Pirna, s cílem obejít Drážďany od jihovýchodu.

Vysoké nasycení sovětských svazků bojovou technikou i časová naléhavost rychlého proniknutí do týlu nepřítele na široké frontě opravňovaly učlenění většiny vševojskových armád do jednoho sledu. Při tom měly obě tankové armády operovat v bojových sestavách vševojskových svazků, nezdržovat se bojem o velké opevněné město Drážďany, ale co nejrychleji dosáhnout důležitého strategického cíle v hloubce území ovládaného nepřítelem, to je Prahy.

Podle rozhodnutí velitele 2. ukrajinského frontu měla vést hlavní úder z prostoru jižně Brna vojska 7. gardové armády, v jejímž pásmu měla být v průběhu operace zasazena 6. gardová tanková armáda. Útok na tomto směru měl být zahájen 7. května. O dva dny později, 9. května, měla zahájit útok vojska 53. armády z prostoru západně Brna ve směru na Jihlavu. V pásmu této armády měla být v průběhu boje zasazena k rozvíjení úspěchu 1. jezdeckomechanisovaná skupina generála Plijeva I. I. Mimo to měla na směr Brno—Olomouc vést útok vojska 40. armády a 4. rumunské armády. Tímto úderem měla být v součinnosti s vojsky 4. ukrajinského frontu, útočícími na Olomouc od severovýchodu, obklíčena nepřátelská 1. tanková armáda, jež byla z celého německého uskupení vysunuta nejdále na východ.

Soustředění úderního uskupení 2. ukrajinského frontu v prostoru Brna k útoku ve směru Jihlava—Praha vyžadovalo provést značné přeskupení a především vyvést z boje většinu tankových a jezdeckých svazků operujících dosud ve směru na Olomouc. — Ve snaze vytvořit co nejrychleji silné úderné uskupení a dosáhnout co nejrychleji Vltavy, rozhodlo sovětské velení posílit 2. ukrajinský front ještě 9. gardovou armádou od 3. ukrajinského frontu. Úkolem této armády bylo soustředit se ke konci 7. května na levém břehu Dunaje a útočit pak na směr Nová Bystřice, Týn n. Vlt., Plzeň. Dále bylo rozhodnuto zasadit v pásmu 2. ukrajinského frontu též 46. armádu, která měla útočit na rakouském území podél řeky Kamp a dále na západ ve směru na České Budějovice. — Celkem se tedy zúčastnily pražské operace v rámci 2. ukrajinského frontu čtyři vševojskové armády, jedna tanková armáda, jedna jezdeckomechanisovaná skupina a jedna letecká armáda.

Za zcela zvláštní situace bylo vydáno rozhodnutí velitele 4. ukrajinského frontu. Vojska tohoto frontu byla zavázána do úporných bojů s nepřítelem mezi Ostravou a Olomoucí, které nebylo možno přerušit. Velitel frontu se rozhodl pokračovat v útočných bojích bez většího přeskupení vojsk, při čemž hlavní úsilí ve směru na Olomouc měla rozvíjet vojska 60. a 38. armády. Veliteli 60. armády bylo dále uloženo vytvořit v prostoru Opava rychlou skupinu v síle jedné střelecké divise (měla být zasazena na automobilech), jedné tankové brigády a jednoho výsadkového praporu. Rychlá skupina měla být od 3. května připravena pronikat ve směru na Prahu. V sestavě 18. armády 4. ukrajinského frontu měla postupovat na Prahu též vojska 1. československého armádního sboru v SSSR.

Nové bojové úkoly, které obdržela sovětská vojska na základě rozhodnutí velitelů frontů, vyžadovaly vynaložit obrovské bojové a organizační úsilí k jejich uvedení v život. U 1. a 2. ukrajinského frontu bylo nutno provést složité přeskupení vojsk a jejich soustředění do nového výchozího položení. Tankové svazky 3. a 4. gardové tankové armády

musely v průběhu čtyř nocí provést přesuny od Berlína k Drážďanům na vzdálenost 150—200 km. Přes maximální krátkost přípravného období (4—5 dnů) podařilo se závčas vytvořit na plánovaných směrech mohutná úderná uskupení, takže po obdržení výzvy pražských povstalců o pomoc bylo možno předčasně ukončit u 1. ukrajinského frontu přípravy a zahájit útok na Prahu o jeden den dříve, než předvídal plán operace.

Provedení pražské operace

Pražskou operaci je možno podle charakteru bojů a výsledků bojové činnosti sovětských vojsk rozdělit na dvě období.

1. období: 6. května až 8. května 1945: v tomto období prolomila vojska hlavních úderných uskupení 1. a 2. ukrajinského frontu nepřátelskou obranu, pronikla do operační hloubky a vytvořila podmínky pro pronásledování nepřítele. Vojska 4. ukrajinského frontu a pravého křídla 2. ukrajinského frontu dosáhla v tomto období rozhodujícího úspěchu na olomuckém směru.

2. období: 9. května až 11. května 1945: v tomto období bylo prováděno pronásledování nepřítele na celé frontě, bylo osvobozeno hlavní město Československa Praha a dovršeno obklíčení nepřátelských vojsk, jež byla ve velké většině zajata.

1. ukrajinský front zahájil již v ranních hodinách 6. května boj předsunutými odřady hlavního úderného uskupení. Průzkum bojem zjistil, že západně Labe nemá nepřítel souvislou obranu a v prostoru Míšně že odchází na jih. Proto velitel frontu nařídil ještě týž den zasadit do boje hlavní síly. Po třicetdvaminutové dělostřelecké přípravě přešly ve 14.00 hlavní síly 1. ukrajinského frontu k útoku.

Přestože nepřítel kladl v prostoru Drážďan zoufalý odpor, podařilo se sovětským vojskům do konce dne prolomit nepřátelskou obranu. Největšího úspěchu bylo dosaženo na pravém křídle, kde sovětská vojska postoupila do hloubky 23 km. Jižně dálnice Drážďany, Lipsko, střetla se však vojska této části úderného uskupení se silným nepřátelským odporem.

Ještě úpornější boje s nepřítelem muselo svádět levé křídlo 1. ukrajinského frontu. Útok zde byl veden proti nepřátelským divizím, bránícím se ve výhodných, předem vybudovaných a závčas zaujatých obranných postaveních v prostoru Drážďan. Proto na tomto úseku postoupila sovětská vojska jen o 4 km. Silný nepřátelský odpor v prostoru Drážďan a dále na jihovýchod vycházel z předpokladu štábu skupiny armád Střed, že se podaří zabránit proniknutí sovětských vojsk do údolí Labe a Vltavy a tím získat čas pro stažení 17. armády a 1. tankové armády do západních Čech do amerického zajetí.

Štáb skupiny armád Střed obdržel v časných ranních hodinách 7. května od Dönitzy vlády pokyn zastavit 9. května v 00.00 hodin veškerou palbu a pohyb na frontě, jak to stanovily podmínky bezpodmínečné kapitulace. Generál polní maršál Schörner hned nato vydal však velitelům svých armád rozkaz nedodržovat zákaz o zastavení palby a pokračovat v boji. Jeho náčelník štábu von Natzmer v souladu s tím nařídil, aby svazky 4. tan-

kové armády pokračovaly za každou cenu v úporné obraně na postaveních v Krušných horách a zabránily tak proniknutí sovětských vojsk do týlu skupiny armád Střed. Velitelům 17. armády a 1. tankové armády, které byly vysunuty nejdále na východ, byla dána volná ruka k „organisované-mu“ útoku na západ.

S cílem zmařit tyto nepřátelské plány vydal velitel 1. ukrajinského frontu rozkazy, aby za svítání 7. května přešly do útoku všechny ostatní síly frontu, pro něž počátek útoku byl stanoven v plánu operace až na 9. května. Bylo to nutné i vzhledem k situaci pražského povstání, jelikož německofašistická vojska prováděla v Praze drastická opatření proti povstalcům. Proto nařídil velitel 1. ukrajinského frontu, aby zejména tankové armády pokračovaly v útoku maximálním tempem.

Vojska 2. ukrajinského frontu pokračovala 6. května ještě v přeskupení a přípravě k útoku. Jedině vojska pravého křídla (40. armáda) vedla tento den útočné boje na olomouckém směru a osvobodila v součinnosti se 4. ukrajinským frontem město Holešov.

Vojska 4. ukrajinského frontu 6. května vedla útočné boje ve směru na Olomouc. Svazky 60. armády, útočící ve směru Krnov, Šternberk, vyšly až na severní okraje Olomouce, kde byly zastaveny úpornou nepřátelskou obranou. Rovněž svazky ostatních armád 4. ukrajinského frontu pronikaly 6. května za těžkých bojů na území severovýchodní Moravy, při čemž musely odrážet četné nepřátelské protizteče.

Nejvýraznějšího úspěchu první den operace dosáhla tedy vojska 1. ukrajinského frontu. Důležitý byl však též postup vojsk 4. a 2. ukrajinského frontu od severu a jihu na Olomouc, čímž byla zmenšena mezera mezi oběma fronty na 20 km. Německé 1. tankové armádě hrozilo úplné odříznutí od ostatních vojsk i od posledních ústupových cest na jihozápad.

7. května pokračovaly na přístupech k Praze od severu, východu a jiho-východu úporné boje. — Vojskům hlavního úderného uskupení 1. ukrajinského frontu se podařilo rozšířit průlom nepřátelské obrany západně Drážďan a do večera téhož dne postoupit do hloubky 60 km. Sovětská vojska pronikla zde tedy do volného operačního prostoru a blížila se nezadržitelně k přechodům přes Krušné hory na československou stranu.

Německofašistické velení se snažilo za této situace vyvést z hroziícího obklíčení především vojska vysunutá nejdále na východ, to je z prostoru Olomouce. Nacistická vojska zesílila proto 7. května ještě více odpor a prováděla četné protizteče proti svazkům 4. ukrajinského frontu a svazkům pravého křídla 2. ukrajinského frontu. O tom svědčí mimo jiné na příklad úporný odpor nepřátelských zadních vojsk proti jednotkám 1. československého armádního sboru u osady Břest (okr. Kroměříž) a protizteč u osady Klenovic na Prostějovsku. Tyto zoufalé pokusy o uniknutí z obklíčení na jihozápad byly zmařeny především tím, že 7. května v 8 hodin 15 minut zahájila úder na Prahu také vojska hlavního úderného uskupení 2. ukrajinského frontu. Svazky 7. gardové armády prolomily po třicetiminutové dělostřelecké přípravě nepřátelskou obranu v úseku Drnholec, Nová Ves a do konce dne rozšířily průlom v šířce 25 km do hloubky 12 km. Tím byly vytvořeny příznivé podmínky pro zasazení 6. gardové tankové armády ve směru na Prahu.

Rozhodný útok sovětských vojsk 7. května na všech úsecích fronty zmařil nepřátelské naděje na organisovaný ústup na západ. V noci na 8. května byl Schörner nucen vydat poslední rozkaz k všeobecnému útěku na západ. Nacistická vojska měla využít posledních dvacetičtyř hodin, které získal Jodl 7. května v Remeši při jednání o bezpodmínečné kapitulaci. Útěkem na západ se měla zachránit alespoň ta část vojsk, jíž se podaří ujet na automobilech.

Rozhodujícím dnem pražské operace byl 8. květen. Tento den se rozvíjel na celé frontě od Krušných hor až po Dunaj ohromný útok. Vojska 1. ukrajinského frontu v průběhu dne postoupila o 30—45 km a zmocnila se důležitého opěrného bodu nepřátelské obrany, města Drážďan. Na pravém křídle byly s ohromným vypětím sil překonány zátarasy a minová pole v přechodech přes Krušné hory. Předsunutý odřad 3. gardové tankové armády pod velením generálmajora Zibereva dosáhl ráno v 7 hodin průsmyků a již v 16 hodin vstoupil do Teplic. Současně byla osvobozena další města, Most, Bílina, Duchcov aj. Také vojska středu a levého křídla 1. ukrajinského frontu při pronásledování nepřítele postoupila 8. května o 20—30 km.

V pásmu 2. ukrajinského frontu srazila vojska 7. gardové armády nepřátelské zadní voje a postoupila do hloubky 40 km. Při tom byl osvobozen Mor. Krumlov a v součinnosti s 9. gardovou armádou bylo osvobozeno Znojmo. V ranních hodinách zahájila pronásledování nepřítele i 6. gardová tanková armáda, která po osvobození Jaroměřic začala rozvíjet útok na směr Jihlava, Benešov, Praha. Velitel 2. ukrajinského frontu se rozhodl zasadit 8. května do boje také svoji zálohu — 24. gardový střelecký sbor. Úkolem sboru bylo pronásledovat nepřítele v pásmu 6. gardové tankové armády po dvou osách a nejpozději do 10. května vstoupit do Prahy. Pro tento úkol bylo sboru přiděleno více než 1000 automobilů. Obdobným způsobem měla být v pásmu 46. armády zasazena armádní rychlá skupina v síle jedné střelecké divise, jež se měla zmocnit Českých Budějovic nejpozději ráno 10. května.

8. květen byl rozhodující pro vyvrácení nepřátelského odporu též v pásmu činnosti 4. ukrajinského frontu. Vojska 60. armády po úporných bojích ovládla důležitý komunikační uzel Olomouc. Ostatní armády frontu postoupily tento den více než o 40 km na západ. Vyvrácením nepřátelského odporu v prostoru Olomouce byly vytvořeny příznivé podmínky pro rychlý postup hlavních sil 4. ukrajinského frontu na Prahu.

Ve 20.00 8. května 1945 byla podle rozhodnutí sovětského hlavního velení předána německofašistickým vojskům rozhlasem výzva k bezpodmínečné kapitulaci. Současně bylo uloženo sovětským vojskům, aby pokračovala všemi silami ve vedení rozhodných úderů, jestliže nepřítel do 23.00 8. 5. nesloží zbraně. Německé velení však na sovětskou výzvu neodpovědělo. Bez ohledu na to, že ve 24.00 hodin vstoupily v platnost podmínky bezpodmínečné kapitulace, podle nichž měla německá vojska zastavit veš-

kerý pohyb na dosažené čáře, nesložil nepřítel zbraně a pokoušel se o uniknutí na západ a jihozápad. Svůj ústup kryl na řadě úseků malými skupinami samopalníků.

Sovětská vojska proto ještě v noci na 9. května zvýšila tempo pronásledování. Tanková vojska 1. ukrajinského frontu provedla během noci mistrovský manévr ve směru na Prahu. Za pronásledování nepřítele postoupila o osmdesát kilometrů a ve čtyři hodiny ráno 9. května 1945 vstoupila do Prahy. Jako první pronikli do města tankisté 10. gardového tankového sboru (4. gardová tanková armáda) pod velením generála E. E. Bělova. V dalších hodinách vstoupily do Prahy od severu a severozápadu útvary 9. mechanisovaného sboru (3. gardová tanková armáda) a 6. gardová střelecká divise (13. armáda). V 10 hodin dopoledne byla celá Praha očištěna od posledních zbytků nacistických vojsk.

Láskou a přátelstvím zdravila osvobozená Praha hrdinná sovětská vojska, která v nejtěžších bojích přinesla rudý prapor vítězství z rodné sovětské země až do pražských ulic. Na věčnou paměť osvobození Prahy Sovětskou armádou byl jeden tank z jednotky 4. gardové tankové armády, která jako první vstoupila do Prahy, umístěn jako památník na smíchovské náměstí.

V 18.00 hodin uvítalo pražské obyvatelstvo také sovětské vojáky z útvarů rychlé skupiny 4. ukrajinského frontu, která za pronásledování nepřítele postoupila za 24 hodin o 200 km. Ostatní síly 4. ukrajinského frontu vyšly po 135km přesunu do prostoru Chotěboře.

V době, kdy tankové útvary 1. ukrajinského frontu čistily pražské ulice od posledních fašistů, postupovaly na Prahu též předsunuté odřady armád 2. ukrajinského frontu. Na svém postupu rozbíjely ustupující nepřátelské kolony. V 17.00 hod. 9. května dosáhly čelní útvary 6. gardové tankové armády Prahy a do večera odřezaly v součinnosti s vojsky 1. ukrajinského frontu nepříteli všechny ústupové cesty na jihozápad. V ranních hodinách 10. května 1945 po spojení vojsk 1. a 2. ukrajinského frontu v prostoru Benešova bylo plně dovršeno obklíčení nepřítele. V ohromném kotli ve středních a severozápadních Čechách byla obklíčena většina vojsk skupiny armád Střed.

Sovětské velení vydalo rozkaz velitelům 1. a 4. ukrajinského frontu co nejrychleji zajmout celé nepřátelské uskupení. Veliteli 4. ukrajinského frontu byla současně vydána směrnice k přesunu jednotek 1. československého armádního sboru v SSSR do prostoru Prahy, kde měly ukončit svůj vítězný postup, zahájený prvním bojovým vystoupením u Sokolova v březnu 1943.

Současně se směrnicemi sovětského velení pro zajímání nepřítele bylo 1. ukrajinskému frontu uloženo, aby energicky pokračoval v postupu na západ až do sjednání styku s americkými vojsky. Velitel 1. ukrajinského frontu vytvořil z částí tankových a vševojskových svazků západně Labe a Vltavy pevnou clonu. Ostatní síly 1. ukrajinského frontu byly zasazeny k postupu na čáru Chemnitz, Karlovy Vary, Plzeň, Klatovy. Těto čáry do-

sáhla vojska 1. ukrajinského frontu ve dnech 10.—11. května 1945. V téže době dosáhla vojska 1. ukrajinského frontu čáry České Budějovice, Linec.

Nacistická vojska ztratila všechny naděje na probití se z obklíčení. Již ve dnech 10.—11. května byly zajaty hlavní nepřátelské síly a do 19. května byly likvidovány poslední skupinky nepřátelských vojáků, kteří se pokoušeli uniknout na západ do amerického zajetí. Celkem bylo v pražské operaci zajato 858 000 nepřátelských vojáků a důstojníků, v tom 60 generálů. Ukořistěno bylo více než 1800 tanků, přes 9500 děl a minometů, více než 1100 letadel a desítky tisíců jiné bojové techniky.

Závěr

Pražská operace se svým rozmachem, množstvím zúčastněných vojsk, vysokým tempem jejich postupu a zvláště pak svými vojenskopolitickými výsledky řadí k významným operacím Sovětské armády za Velké vlastenecké války.

V pražské operaci byla uskutečněna jedna z nejrozhodnějších forem vedení strategické útočné operace, to je obklíčení velkého nepřátelského uskupení vedením mohutných úderů na sbíhavých směrech. Obklíčení nepřítele bylo dovršeno jeho rozdělením na izolované části a zajetím hlavních sil nepřátelského uskupení.

Rozhodující podmínkou úspěchu sovětských vojsk v pražské operaci byla správná volba směru hlavního úderu a s tím souvisící překvapivé zahájení útoku. Hlavní úder 1. a 2. ukrajinského frontu byl veden proti bokům nepřátelského uskupení a nejkratším směrem do jeho týlu. Na směru hlavního úderu byla vytvořena silná úderná uskupení, jež byla schopna v krátké době likvidovat veškerý nepřátelský odpor. Zvláště typické to bylo u 1. ukrajinského frontu, kde na hlavním směru bylo na úseku 50 km soustředěno 21 divísi, osm tankových a mechanizovaných sborů, šest leteckých sborů a jeden jezdecký sbor.

Operační učenění frontů a armád odpovídalo specifickým podmínkám a politickým cílům pražské operace. Jelikož bylo nutno

vést současně útok na široké frontě a vysokým tempem, byly fronty a většina armád učeněny do jednoho sledu a pro rozvíjení úspěchu byly vytvořeny frontové a armádní rychlé skupiny.

Šířka útočného pásma vševojskové armády na směru hlavního úderu u 1. ukrajinského frontu dosahovala 20—50 km, u 2. ukrajinského frontu 30—40 km. Průlom nepřátelské obrany byl při tom prováděn na úseku 10—15 km, což bylo podmíněno specifickými rysy pražské operace. Hloubka útočné operace 1. ukrajinského frontu dosahovala 150 km, 2. ukrajinského frontu 200 km. Celá operace byla provedena během šesti dnů, při čemž strategického cíle operace, hlavního města Československa, bylo dosaženo čtvrtý den operace. To předpokládalo vysoké tempo útoku při průlomu nepřátelské obrany i za pronásledování nepřítele. Průměrné tempo při průlomu nepřátelské obrany dosahovalo 15 km za den, při pronásledování 35—40 km pro vševojskové jednotky a 70 km pro tankové jednotky. Vysoké tempo útoku bylo udržováno i při boji v horském a zalesněném terénu a při nočním boji.

Sovětské vojenské umění prokázalo v pražské operaci své vysoké hodnoty a převahu nad vojenským uměním kapitalistických armád. Sovětské veliteli podali v krátkém přípravném období (4 dny) příklad

svých jedinečných organizačních schopností a neúnavné důslednosti v dosahování stanovených úkolů. Sovětští vojáci svým bojovým mistrovstvím a nezdolným vypě-

tím všech sil podali nám přesvědčivý důkaz vysokého politického uvědomění, obětavého přátelství a lásky k československému lidu.

Pražskou operací byl vítězně zakončen boj Sovětské armády za osvobození evropských národů od německé okupace. Fašistické Německo jako představitel nejagresivnějších sil světového imperialismu bylo definitivně poraženo, jeho armáda přestala existovat jako organizovaná vojenská síla. Touto operací byla skončena Velká vlastenecká válka sovětského lidu a druhá světová válka v Evropě vůbec. Sovětský lid a jeho armáda nejen že uhájili nezávislost své vlasti, ale osvobodili evropské národy od fašistického barbarství, zachránili evropskou civilizaci. Vítězství Sovětské armády v pražské operaci zabezpečilo i svobodu a nezávislost Československé republiky a jejího pracujícího lidu. Byly zmařeny všechny fašistické pokusy na využití našeho území k dalšímu rozněcování války, byly zmařeny rovněž plány na záchranu kádru nacistické armády v americkém zajetí. Rozhodným postojem sovětského velení a energickým postupem sovětských vojsk byla od našeho lidu odvrácena možnost okupace západní části Československa americkými vojsky, již se měla naše republika dostat do politické a hospodářské závislosti na kapitalistických státech, zejména na Spojených státech amerických.

Osvobození Československa Sovětskou armádou naopak umožnilo, že náš lid mohl ukončit vítězně národně osvobozenecský boj a pokračovat cestou národně demokratické revoluce v budování nové, lidově demokratické republiky. Československému lidu se otevřely jasné perspektivy budování socialismu ve své vlasti, jež se po patnácti letech usilovné práce staly konkrétními perspektivami vybudování komunismu.

Seznam pramenů a literatury:

- Archiv oddělení historie Velikoj Otečestvennoj Vojny, Moskva:
inv. č. 6080 – Žurnal bojových dějství vojsk 1-go ukrajského frontu s 1. 5. po 15. 5. 1945 g.
inv. č. 6081 – Žurnal bojových dějství 2-go ukrajského frontu za maj 1945 g.
Opisane bojových dějství vojsk 2-go ukrajského frontu v period s 1. marta po 15. maja 1945 g.
inv. č. 6079 – Perevody nemeckich dokumentov operativnogo i organizacionnogo charakteru po vooruženym silam Germanii polučennym maršalom Sovětskogo Sojuza Žukovym od feldmaršala Keitela 11. 5. 1945 g.
Vtoraja mirovaja vojna 1939–1945 g. Vojenoistoričeskij očerk. Moskva 1958.
Vážnější operacii Velikoj Otečestvennoj Vojny 1941–1945 g. Sbornik statej. Moskva 1956.
Istorija vojnennogo iskustva. Izdanie Vojennoj akademii M. V. Frunze, Moskva 1956.
Bolšin E. A.: Pobeda Sovetskich vooružennych sil na zaključitel'nom etape Velikoj Otečestvennoj Vojny. – Voprosy istorii, roč. 1955, č. 5.
Stapor Z. – Gac S.: Udzial 2 armii WP v operacii praskiej 6. – 11. 5. 1945. Wojskowy przeglad historyczny, roč. 1958, č. 4.
Barotšek K.: Pražské povstání v květnu 1945. Historie a vojenství roč. 1959, č. 2 a 3.
Autor měl mimo to možnost prostudovat z připravovaných sovětských dějin Velké vlastenecké války ty statě, které pojednávají o situaci v Československu v r. 1945 a o pražské operaci.

Poznámka redakce.

Zpracování pražské operace kpt. Nesvaďbou je první prací většího rozsahu v našem tisku. Autor se v ní snaží řešit závěr druhé světové války zvláště z hlediska Sovětské armády. Proto také nevěnuje dostatek pozornosti významu pražského povstání v celé operaci, ani podrobně neřeší některé aspekty spojeneckých armád. Bylo by jistě záslužné, aby v další práci se autor snažil osvětlit z vojenského hlediska úlohu pražského povstání v rámci pražské operace.